

O enotni davčni stopnji DDV za knjige

Sprašuje Urša Matos, Mladina
Odgovarja Rok Zavrtanik, Sanje
Ljubljana, oktober 2005

Kako je na slovensko založništvo (ceno, prodajo knjig itd.) vplival dvig obdavčitve iz 5 odstotnega prometnega davka na 8,5 odstoten DDV? Mogoče najprej odgovor bolj na splošno, potem pa tudi čisto konkretno - kaj je dvig pomenil za založbo Sanje?

Z gotovostjo lahko rečem, da je otežil (že tak izredno težaven) razvoj njenega knjižnega programa. To je težko meriti, znane pa so raziskave, ki ugotavljajo, da vsaka odstotna točka na prodajno ceno knjige eksponentno zmanjšuje odločanje pri nakupu.

Dejstvo, da smo Slovenci tudi po osamosvojitvi, po tolikšnem javnem izrekanju politikov o pomenu nacionalnega obdavčili knjigo, sem sprejel z velikim razočaranjem. V duhu »podjetništva« in »novega« kapitalizma je bila knjiga davčno obravnavana kot vsako drugo tržno blago. Povsem se je spregledalo dejstvo, da je slovenska knjiga s svojo specifikko predestinirana za samo en jezik, kar ima daljnosežne posledice za njeno »ekonomijo«, saj je ni mogoče izvažati.

To je v veliki meri tudi posledica dejstva, da je založništvo relativno šibka gospodarska panoga, ki (še) ne zna artikulirati svojih interesov v dialogu z državo (dovolj zgovorna je primerjava bilanc podjetij kot sta Mladinska knjiga – ki ima na slovenskem trgu monopolni položaj – ter, npr., Microsoft Slovenija).

Žal je politika to površnost že tedaj sprejela skoraj enoglasno – kar zgovorno, v jeziku preproste, trde stvarnosti izpričuje kulturni nivo naših politikov. Isti ljudje, ki z zanosom govorijo o pomenu »nacionalnega« ipd, obenem spodjedajo njene temelje.

Kolikšna je obdavčitev knjig drugod po svetu? Prosim, če mi lahko opišete vsaj nekaj evropskih primerov - na primer Veliko Britanijo, Irsko, Švedsko, Nemčijo, Avstrijo, Italijo, Francijo, Hrvaško...

Noben od trgov, ki jih omenjate, ne deluje na tako majhnem jezikovnem (in tržnem) področju. Vseeno pa je koristno poznati zgodbe vsaj dveh od držav, ki jih omenjate:

Hrvaška, ki ima sicer precej večje tržišče od slovenskega, je z enotno davčno stopnjo pred nekaj leti, silovito prizadela založniške in posledično vse v založniški verigi (od avtorja do prodajalca). In nato – ko je bilo za mnoge že prepozno - davek za knjigo spravila celo na ničto stopnjo.

Ali zgodba Velike Britanije: sodi med največje založniške proizvajalce v Evropi in je v tej branži še danes vzor vsemu svetu, in kjer je založništvo ena najpomembnejših gospodarskih in tudi izvoznih panog: stopnja DDV je nič. Zahtevo po ohranitvi ničte stopnje so postavili celo za pogoj pri pogajanjih ob vstopu v EU. Natančno se zavedajo, da je to eden ključnih pogojev za uspeh knjige, ohranjanja prevladujočega položaja svojega jezika, in posledično seveda tudi kulturnega imperializma.

Zelo zgovoren je dogodek pred nekaj leti, ko je v Ljubljani na temo knjige predaval ugledni tržni strokovnjak in obenem direktor prodaje svetovno znane mednarodne britanske založbe. Vprašanje slovenskega založnika, kakšne cilje bi si postavil kot direktor založbe v Sloveniji, ga je spravilo v očitno zadrego. Potrto je dejal: »Biti moram odkrit z vami: na trgu, ki šteje manj prebivalcev kot je četrta mesta v katerem živim – pri čemer nisem prepričan, da vsi v dvorani sploh poznate to mesto – si ne morem predstavljati ničesar podobnega poslu.« Nato pa nas je skušal razvedriti z besedami: »Morda bi bilo dobro, da začnete svoje otroke vzgajati v angleščini – ko jim bo materinščina, boste imeli na svetovnem tržišču celo določene komparativne prednosti. Mogoče se morate sprijazniti s tem, da bo vaš jezik v prihodnjih desetletjih izumrl. Poglejte koliko jezikov izgine vsako leto!«

Skratka, knjiga v Sloveniji, posebej še leposlovna, ima z ekonomijo le malo opraviti. Le površni, s takšno ali drugačno ideologijo podžgani ekonomisti in politiki, lahko s toliko gorečnostjo zagovarjajo enotno davčno stopnjo ter pri tem pomenljivo žugajo s prstom »BREZ vsake izjeme«.

Za koliko bi se sedanja obdavčitev povišala z uvedbo enotne davčne stopnje?

Vsekakor za več kot ena dobra knjiga prenese. In veliko več, kot si država »zasluži«, glede na to kaj v knjigo vlaga. In vedeti moramo: v veliko zelo dobrih knjig ne vlaga ničesar.

Kakšne bi bile na splošno posledice uvedbe enotne davčne stopnje na dejavnost založništva?

To bi bilo enako naravni katastrofi. Področja, ki so že sedaj »deficitarna«, npr. leposlovje, bodisi izvorno ali prevodno, pa bi to povzilo. Skrajna in najbolj bi to prizadela manjše založnike – to je prav tiste, ki so v zadnjih desetih letih najbolj zaslužni za kakovostno produkcijo in pozitivno tekmovalnost na tržišču. Seveda pa bi bile še posebej uničujoče posledice za področje kakovostnega leposlovja, ki je sicer osrednja dejavnost tudi naše založbe.

Ne smemo pozabiti: Uvedba večstopenjskega sistema v času Marije Terezije je bila z vidika uravnoteženega (neameriškega) ekonomskega razvoja družbe in socialne pravičnosti zgodovinski civilizacijski dosežek. Mnogi slovenski politiki in ekonomisti se mu zdaj goreče odrekajo. In pri tem prikrivajo dejstvo, na katere jih opozarjajo najuglednejši ekonomisti (npr. Jože Mencinger), namreč, da bo uvedba splošne stopnje najbolj prizadela prav Slovence z nižjimi prihodki – saj se višja stopnja uvaja tudi npr. tudi za najbolj osnovne dobrine, kot je prehrana. Enotna davčna stopnja v tem smislu pomeni korak 200 let nazaj. Edini prepričljivi argument, ki ga slišimo s strani protagonistov tega koraka je: »vzpodbuditi gospodarsko rast«, »biti konkurenčni gospodarstvom v Vzhodni Evropi«. Cena, ki so jo zato pripravljene plačati, se vsekakor ne bo plačala iz njihovih žepov.

Seveda pa je ta »naravna« katastrofa za koga lahko tudi dobrodošla: v svetu korporativizma so čistke v modi. Tisti, ki so že sedaj pri dobrih koritih, se bodo rešili številnih nevšečnih konkurentov. Vseeno verjamem, da bo prevladala medzaložniška solidarnost, ki se ji bodo pridružili tudi pisatelji in pisateljice in vsi drugi, ki bi jih uvedba enotne stopnje najbolj prizadela.

Zaskrbljujoča je misel, ki je bila izrečena s strani nekaterih založniškov, da višja davčna stopnja ne bo bistveno prizadela knjige, če bo le ustrezen način subvencioniranja knjige. Mislim, da to lahko

izjavi le nekdo, ki je že sedaj pretežno odvisen od subvencijskih sredstev. S stališča založništva kot gospodarske dejavnosti – kar pa je edini trdni temelj založništva povod v svetu - pa je ta izjava v več pogledih sporna.

Izvajanje sloni na statusnem ločevanju na »komercialne« in »neprofitne« založnike, pri čemer, na bi kakovosten leposlovni program ustvarjali predvsem takoimenovani »neprofitni«. In te naj bi država še izdatneje podpirala s subvencijami. Že primerjava programa Založbe Sanje s katerokoli »neprofitno« založbo postavlja te premise odločno pod vprašaj. Razlika med programi namreč ni v njihovi kakovosti, temveč predvsem v načinu, kako so bili financirani: ali pretežno s strani kupcev-bralcev, ali iz javnih sredstev. Pri čemer ni mogoče spregledati dejstva, da knjige, ki so odvisne od bralcev, pogosto uspešneje uresničujejo poslanstvo knjige – tj. dosežejo večji krog bralcev. Prav vrhunski programi se velikokrat ustvarjajo z zasebnim entuzijazmom. V tem se od Prešerna, ki je temeljno delo slovenske literature (Poezije) izdal v samozaožbi, ni dosti spremenilo. Pesniku Kranjec še danes osle kaže. In kar je še huje: tega ga še vedno ni niti malo ni sram.

Popolnoma jasno je, da je podpiranje leposlovja, npr. prevajanja, v javnem interesu in da bi Ministrstvo za kulturo moralo ta sektor izdatneje podpirati. Kriteriji pa morajo biti pri teh odločitvah izključno vsebinske narave. Postavljati poslanstvo in kakovost neprofitnih nad druge založnike je nesprejemljivo in sprto z realnostjo.

Ali morda veste, kako je uvedba enotne davčne stopnje vplivala na založništvo na Slovaškem?

Ne poznam detajlov, sem pa bil pred kratkim tam – in občutek je – kljub gospodarski rasti, ki jim jo tako zavidajo nekateri naši ekonomisti in politiki – predvsem depresiven. Prepričan sem, da je samo vprašanje časa, kdaj se bodo njihove bistre glave ovedle posledic. Bo pa takrat za mnoge že prepozno.

Za koliko bi se knjige podražile v primeru uvedbe enotne davčne stopnje?

Vsekakor za več, da bi se še lahko izšli računi pri izdajanju dobre literature. Že doslej je bila cena knjige v slovenskem prostoru visoka. Obdavčitev knjige je bila tudi eden razlogov, da so slovenski založniki vse do letos odlašali z uveljavljanjem žepnih izdaj, ki so po vsem svetu najbolj razširjen način prodaje leposlovja. Vse od 70-ih, ko je zamrla zbirka »Sto romanov«, žepnih izdaj takorekoč ni bilo. Ena produkcija povprečnega prevedenega leposlovnega dela po naših izkušnjah »stane« 1,5 do 2 mio sit, prodana naklada 500 izvodov pa velja za uspeh, ki ga je težko doseči. Torej mora knjiga brez davčnih in brez rabatov, ki segajo do 50%, znašati, denimo najmanj 6.000 SIT. Z 20% ddvjem to pomeni 7.200 SIT. Kdo, razen majhne elite, si danes lahko privošči knjige po takšnih cenah?

Prav izkušnje z žepnimi izdajami kažejo, kako odločilna je cena za nakup. To smo pri Sanjah deloma že izkusili z Alamutom, 500 strani obsežen roman v velikem formatu smo leta 2001 ponudili po 3.333 SIT, prodanih pa je bilo preko 20.000 izvodov. Tudi naša prva »prava« žepna knjiga – Lolita Vladimira Nabokova, ki obsega 440 strani, in je na voljo za pičlih 1990 SIT – potrjuje dejstvo, da bi Slovenci kupovali knjige, če bi bile na voljo po res dostopnih cenah.

V pogovoru ste omenjali zvočno knjigo kot posebno založniško zvrst, za katero zdaj velja 20 odstotni DDV. Zakaj je zvočna knjiga obdavčena višje kot ostale knjige? Kako je z obdavčitvijo zvočnih knjig v drugih evropskih državah ter v ZDA?

Zvočna knjiga je na razvitih tržiščih močno zastopana založniška zvrst. V Sloveniji je komaj v povojih – celo sam izraz »zvočna knjiga« smo prvič postavili pri Sanjah, ob izdajah »Pesmi in balad« Janeza Menarta ter zatem ob izdaji Prešernovih poezij (v slovenskem, angleškem, nemškem jeziku). S sprejemom 20% DDV na »zvočne nosilce«, s katerim se je slovenska politika lani poklonila Bruslju, se je naravna katastrofa, ki se sedaj obet knjigi, zgodila zvočni knjigi in glasbi. Sprejem tega davka je uničujoče vplival na celotno zvočno založništvo pri nas: založništva (in s tem produkcije) na področju zvočne knjige in kakovostne izvirne glasbe takorekoč ni več, glasbeniki izhajajo predvsem še v samozaložbah. Atomik-harmonik pa je zvočna realnost sodobnega Kranjca.

Danes, ko se s Prešernom dičijo vsi, ki se imajo v Sloveniji za kulturno in politično elito, ni dosti drugače kot pred več kot 150 leti, ko je zagrenjeni genij slovenske besede, svojo edino zbirko izdajal v samozaložbi in na upanje. Še mrtvemu so mu merili dolg.